

З А П И С И ИЗ РУМСКОГ АТАРА

БОЖИДАР ПАУКОВИЋ

БОЖИДАР ПАУКОВИЋ БОЛЕ

Рецензенти: Богдан Рајаковац проф.
Ђорђе Арсенић проф.
Раде Ђорђевић проф.

Консултанти: Боро Мирковић, арх.
Драган Јанковић, истор. уметн.

Лектор: Гордана Пауковић проф.

Издавач: Завичајни музеј Рума
Градска библиотека Рума
Културни центар Рума

УМЕСТО ПРЕДГОВОРА

Издавањем треће свеске о историји Руме, завршио сам један део посла. Остало је да се истражује време ближе садашњем. Велики изазов су колонизација 1945., спортски живот Руме и занатство. Наћи ће се људи које то интересује да помогну да се скупи грађа и да наш музеј има све што је прошлост града.

Руми с љубављу, аутор.

BIBLIOTEKA
ZAVIČAJNOG MUZEJA - RUMA

BROJ 0/60

РЕЦЕНЗИЈА КЊИГЕ БОЖИДАРА ПАУКОВИЋА "ЗАПИСИ ИЗ РУМСКОГ АТАРА"

Тематика и овог дела тако је разноврсна, да са овом трећом књигом, може слободно рећи да нема ни једне поре друштвеног, економског и културног миљеа кога аутор није бар дотакао. Са подједнаком пажњом третирају се румски грофови и стрводери, румска вешала и вашар, вршидба и салаши, царицарница и Мађари, потоци и фотографске радње, Цигански и Добровољачки крај. А све на простору румског атара, који као и варош постоји већ четврт миленијума, а скоро непромењен по обиму или измењен по занимањима њених житеља. Зато се аутор и определио за овакав назив књиге, с правом, јер се све са чиме се сусретао у својим истраживањима дешавало и дешава на том простору од седамдесетак квадратних километара, ту на средокраћу пола и полутара ове прекрасне планете. Дидактичност његовог, невеликог по обиму дела, је ненаметљива али садржана у већем броју одељака. Она подучава, посебно младе, како се некада врла пшеница увек обилна и драгоцене за човека овог тла којом се храни, сеје је или жање, или пак вишак износи на вашар. Или пак, саопштава младима овог доба, доба компјутеризације, речи које се могу назвати непознате, али речи које је народ овог краја вековима користио. Неке су се са прогресом, излизале, неке изгубиле нетрагом, и ево сада на пар страница аутор их је отргао од заборава. Оне сведоче о занимањима људи овог поднебља, о начину комуницирања и надасве о једном тежем али и смиреннијем начину живота какав су проживели житељи ове сремске вароши, која је по националном саставу, па онда и по говору подсећала на Вавилонску кулу. Методологија којом се аутор служи је специфична. Она је препознатљива и у његовим предходним књигама. То је ослонац на оно што је написано о овој вароши: њеним улицама, сокацима, зградама, а највише људима. И он то увек, па и у предговору и поговору овој књизи каже. Али оно што даје особен печат његовим истраживањима, те он себе зато не назива историк већ документарист, је то што се претежно ослања на усмено казивање људи. И бојећи се да неки од њих, који су у позним годинама живота не однесу своју причу тамо одакле се невраћа нико, аутор жури да причу запише, да чињеницу пренесе на папир, да скицу уцрта, да фотографију протумачи. И због тога његове невелике књиге имају већу вредност но што нам њихов обим каже. Аутор не примењује ниједан постуак у историографији, и то би се могло узети као недостатак његових омањих књига. Не врши анализу, не чини поређења, не установљује узрочно-последичне везе и односе, не изводи синтезу. Затим, не упушта се у тумачење друштвено-економских и политичких кретања и супротности. Али за њега је све ове поступке извршио неко други, а надасве и сам живот често далако и пре његовог рођења. И зато он само на најједноставнији начин износи то пред читаоце. Зато је његово бележење о овој вароши јединствено и непоновљиво. Стил његов, са овом трећом књигом, препознатљив је. Чини се да је самосвојствен у сваком одељку дела. Ритам текста је попут његовог хода: час успорен, више убрзан, па онда лево или десно. Али увек и вазда подређен је

једној нити која спаја почетак и свршетак онога што говори, ради и пише. Ако начин писања одражава личност човека који пише, онда је то итекако важеће за овог аутора. Његов језик је ооварошки, аутентичан, уз које је придодат илустровани материјал, вешто одабран и квалитетан, да је тешко разлучити да ли је писаној речи придодата слика или реч. И уз јутарњу или још боље поподневну кафицу, знајући какав је темпо живота читалац наметнуо сам себи, аутор нам кратко, пластично саопштава: о нашем претку, улици и кући у којој живимо, комшији са којим смо поделили комад сланине сапуњаре под крушком-дивљаком на њиви, или кифлу на канцеларијском месту. Тако нас ненаметљиво, подучи и забави знајући да нам се жури, а да често незнамо ни где, да онда након посла сатима седимо уз телевизор који нам се намеће својим често кофузним програмом, или водимо често празне разговоре да би сакрили што дубље у себи суштину нашег битисања. У таквим тренутцима аутор ће вас уловити да се машините за његов текст ради поимања ове вароши у којој живите.

Радисав Ђорђевић, професор

ИЗ ПРОШЛОСТИ РУМЕ

Око данашње Руме било је већ у праисторијско доба људских насеља како нам то потврђују бакрени и гвоздени предмети, који су нађени или у самој Руми или у њеној непосредној близини. У средњем веку на територији садашње Руме, или негде у близини, но свакако између Ирига, Марадика и Путинаца, стајала је тврђава (град каштел) Арпатаро или Арпатаро. Тај посед био је 1323. године својина Мирка, Аладарова, а године 1420. био је трг (опидум) Арпатаро у поседу властеле из Моровића, који су га држали у залогу. Године 1430. помињу се Гргур из Арпатаро и Иван де Арпатаро као хоморегиус (кралева човек). Касније је Арпатаро држао и имао у поседу рок Јакшића, који се због њега много правдао с племићима Геребима од Винтгарда. Јакшићи су држали тај посед још и 1516. године. Арпатаро је пропао и нестаје му сваки траг за време турских провала у Славонију (16. век). Турски паша Ферхатес из Врхбосне дошао је 1623. године до граница источног Срема и ту га је енергично савладао и потукао надбискуп калочки, Павле Томор, уз помоћ других код Руме. Тек у турско доба помиње се наше место под именом Рума, где су живели готово сами житељи православне вере и тек нешто римо-католика. Тако је било 1635. године. О самом називу "Рума" препричавају се следеће верзије: 1. Код данашње зграде "ФОЛКСБАНК" (Немачка народна банка), која се налази у средишту самог места, имао је у турско доба свој шатор неки Руми-паша, по њему је, веде неки, Рума добила име. 2. Становници јужних крајева балканског полуострва бежали су пред турцима и настанили се по пределима и њивама данашње Руме. Те, њихове насеобине називали су на свом језику "Друм", па би тако касније прозвана и Друма-Рума. Када је Славонија ослобођена од Турака, спадала је Рума под Митровицу, која је спадала под управу Коморе. Од војводства Срем, које је 1617. године добио кнез Одескалски били су одељени неки виногради и предани такође Комори. У тим преписима налазимо и више имена тадашњих становника Руме и то: Срђан, Радован Шијак, Гусман, Даниша Дедић, Илија Ђеро, Игњат Мирковић, Јовица Чибуришија, Кнез Субота, Радул, Живан, Марко Јанковић, Тодор Грк, поп Јован. 31.03.1728. даровао је краљ митровачко властелинство (заједно са Румом) Ивану Крст. Колореду Валсе, којега су наследници то продали Марку Александру баруну Пејачевићу 1744. године. Године 1728. имало је село Рума 26 7/24 селишта. Марко барон Пејачевић посвети је особиту бригу и склоност Руми, овом свом селу, или како га је сам називао трговиштем (опидум). Њему данашња Рума заправо све и захваљује. Он је настојао, да се Рума подигне у сваком погледу, те јој је зато 01.01.1749. године поделио знатне слободе, које су се у првом реду односиле на оне, који су тамо (т.ј. у Руми) већ били настањени, а после и новонадошћима. Ова занимљива повеља слободина (контрактус), права и дужности садржи свега 17 тачака, које одређују следеће:

1. Сви који су тамо, и придошлице и слободни људи, било које народности, имају се сматрати не кметовима већ грађанима (опидани-цивес).

2. За судиу имају кандидовати 4 способна мужа, од којих грађани

имају једног изабрати, а Пејачевић потврдити и записећи. Општинско веће (сенатус) од 12 лица бира општина. Ове ће Пејачевић поштовати и бити им у свему на помоћ. Општински судија има бити прве године Немац, друге Мађар или Хрват (Слауус) треће напокон Сремац или Србин (Илирус). Судија и сенатор имају право састављати опоруку, чувати их и отварати, постављати малодобницима штитнике и наследство продавати у корист штићеника, али о томе извести сваки пут властелинство те у свему полагати истом рачуне.

3. Осим криминалних парница могу све друге парнице грађанске судити. Зато си општина може градити и затворе. У судовање општине немају се право мешати властелински чиновници. Призив против осуде може се управити на властелински суд, а сенат је дужан дати тачан извештај о парници и осуди.

4. Сваки грађанин Руме је дужан положити присегу верности Краљу и властелинству у присуству сената и властел. изасланика. О томе се мора издати сведошба, за коју мора платити 4 форинте. Од ове суме припадају 2 форинте сенату, 1 форинта цркви, а 1. форинта властелинству. Ко овоме не удовољи не може постати грађанин Руме, али се има са њим благо поступати.

5. Подељује се општини као привилегованој власти печат (грб) који се састоји из три долине кроз које протичу три потока: Рума, Јеленци и Кудош који протичу румском територијом. У средини грба налази се стуб, а на њему двоструки крст са следећим словима:

6. Придошлице се имају 3 године служити овим слободама и ако се добро понашају, добиће од властелинства сведочанство, које се има убележити у протокол сената.

7. Да се трговиште Рума може проширити на 1500 кућа, то се румском територију припајају села Јеленце с пределима Бреговином и Жировцем, што износи 10 сати хода унаоколо. Изузете су зграде властелинства и земље потребне за господарство властелинства.

8. Ако добије Пејачевић право сајмова у Руми, то унапред дарује Руми сајмове на Цвијетинцу (Цвијетна недеља) и Петрово. Сви доходи од ових сајмова ићиће у корист општине. За надзор над сајмовима одређени ће бити властелински чиновници, којима има општина плаћати дневницу од 2. форинте све дотле, док општина не буде имала сама способне надзорне чиновнике.

9. Грађани су ослобођени од сваке работе (кулука) осим оправљања цркве, цесте, мостова, подавања страже, отпремања листова до прве постаје и подвоза за властелина и његове службенике и то само до првог суседног села.

10. Општина има право виноточја од 01.11. до 30.04., док властелинска крчма остаје увек отворена. Ракију и пиво има Општина куповати код властелинске пивоваре. Месарење изнајмљивати ће властелинство општини, која има пол доходака уступити властелинству. Ако се буде становништво Руме подигло најмање до 1000 кућа, тада ће се општини отпустити цело

виноточење и месарење те сајмови о Спасову и Михољу, као инедељни сајмови. Исто тако уступиће се општини такођер и пивовара у закуп или ће јој се продати.

11. Пошто се у Руми састају разне народности, које нису баш у свему сложене, то, ако би који од ових, положивши већ грађанску присегу, мире и неслоге или се бунео хтио се дати на клатарење, те се такав након што је платио 12 форинти (за 3 год. грађскободе), има отпустити, а своје (покретно и непокретно добро) може по вољи продати.

12. Свако може на потоцима подићи млин, плативши за то властелинству обичну пристојбу.

13. Дрва за огрев и градњу кућа добија ће грађани и у будуће бадава у властелинским шумама.

14. Пошто је Краљ свима у сремској жупанији свима отпустио подавање деветине жита и природа, то им и Пејачевић отпушта у име општине.

15. Свакоме је слободно засадити винограде. Дозвољено је забранити увоз туђег вина док имаду својега. Цена вина мора бити по дневној цени.

16. Сваки кућегосподар има у властелинску благајну плаћати на годину 4 форинте. Ко нема своје куће, па је станар или закупник, плаћати ће 1. форинту. Ако је сиромас, даће госпоштији у дужној новчаној вредности вино, жито или слично.

17. Грчки трговци имају се сматрати станарима и има им се одредити сношљива даћа у корист општине.

О Божићу, Новој години, Ускрсу и одуховима, дават ће грађани властелинској кухињи по вољи дарове, а о сајмовима, који су општини отпуштени, имају давати 4 и пол фунте или оке каве и 2. главе шећера. Све ово тачно ће властелинство обдржавати. Од ове исправе и повеље начињена су 4 примерка и то на латинском, немачком, мађарском и српском (илирусу) језику и предани сремској жупанији. Овај привилегиј проглашен је на жупанијској скупштини у Руми исте године т.ј. 1749. Ове су слобопштине за Руму преважан догађај и Пејачевић је по њима постао отац својих подложника. Што више он је нека од својих права отпустио општини. То је било за она времена много и велико дело! Рума се могла лепо развити до свог благостања ведлушношћу и маром Пејачевића, који се показао овим својим великим и хуманим делом правим и потпуним човеком. Није зато било никакво чудо, да се много људи радо досељавало у Руму. Долазили су Хрвати, Нијемци и Мађари, а многе су породице дошле и из Србије, Бугарске, Македоније и Грчке бјежећи пред Турцима. Највише ових досељеника долазило је у 18-ом веку све до тамо 1771. Што се напомена тиче Нијемаца, они су долазили из разних крајева Немачке. Досељавање је почело већ 1746. год., а учесало је нарочито 1749. и 1762. год., када им је досељивање горњим привилегијем било тако олакшано. Већином су то били сељаци и обични радници, поштени и побожни људи, без икаквих опачина и злодела. Они су брзо надмашили све остале становнике својим бројем. Хрвата и Мађара било је мало. Како рапидно и нагло расте од тада број Римо-католика, види се

најбоље из пописа кризманика у тим и следећим годинама. Тако је било у 1785. год. свега 210 кризманика, које је кризмао бискуп Кртиша, а 1819. год. било их је већ 418. Кризму је ове године дијелио бискуп Рафај. За даљих 10. год. т.ј. 1829. год. износи број кризманика већ 595. Кризмао их је такође бискуп Рафај. 1836. год. долази бискуп Куковић и дијели св. кризму 754 особа, да њихов број већ 1845. год. нарасте на 1067. Први пут дијели св. кризму Штросмајер и то 1093. особи. 1865. год. тај број расте на 1770. И 1865. год. као и 1878. год. дијелио је св. кризму у Руми бискуп Јосип Јурај Штросмајер.

ЗАПИС О РУМСКИМ МАЂАРИМА

Писаних докумената о животу и раду румских Мађара има мало. Најраније се спомиње Мађарски брег/улица/ која је насељена од 1758. год. до 1762. год. У продужетку улице налазиле су се "мађарске" ледине. Дobar број Мађара се временом претопио у Хрвате/Ракош, Кун, Шикежди/, док је мањи број припадао Реформаторској цркви (калвинисти). За ову групу верника постојало је посебно гробље које се налазило поред кулошког потока западно

од Остојићевог салаша. Велики број Мађара живео је на пустарама и салашима у ближој околини Руме као бироши и ишпани, а њихови потомци су се временом населили у Руму. Један мањи број Мађара био је запослен на железници, који су становали на железничким станицама и бактерницама. Године

A Borsának az ország legjelentősebb gazdasági központja, ahol 500 000 lakos él. A város a magyar nyelvű lakosság számára a legfontosabb gazdasági és kulturális központ. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű könyvtár, a Magyar Nemzeti Könyvtár, amely a magyar nyelvű könyvek és dokumentumok legteljesebb gyűjteményét tartalmazza.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű színház, a Magyar Nemzeti Színház, amely a magyar nyelvű színházi művészet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű egyetem, a Magyar Nemzeti Egyetem, amely a magyar nyelvű oktatás és kutatás legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű kórház, a Magyar Nemzeti Kórház, amely a magyar nyelvű egészségügyi szolgálat legjelentősebb központja.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű sportcsarnok, a Magyar Nemzeti Sportcsarnok, amely a magyar nyelvű sportélet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű koncertterem, a Magyar Nemzeti Koncertterem, amely a magyar nyelvű zenei élet legjelentősebb központja.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű színház, a Magyar Nemzeti Színház, amely a magyar nyelvű színházi művészet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű egyetem, a Magyar Nemzeti Egyetem, amely a magyar nyelvű oktatás és kutatás legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű kórház, a Magyar Nemzeti Kórház, amely a magyar nyelvű egészségügyi szolgálat legjelentősebb központja.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű sportcsarnok, a Magyar Nemzeti Sportcsarnok, amely a magyar nyelvű sportélet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű koncertterem, a Magyar Nemzeti Koncertterem, amely a magyar nyelvű zenei élet legjelentősebb központja.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű színház, a Magyar Nemzeti Színház, amely a magyar nyelvű színházi művészet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű színház, a Magyar Nemzeti Színház, amely a magyar nyelvű színházi művészet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű egyetem, a Magyar Nemzeti Egyetem, amely a magyar nyelvű oktatás és kutatás legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű kórház, a Magyar Nemzeti Kórház, amely a magyar nyelvű egészségügyi szolgálat legjelentősebb központja.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű sportcsarnok, a Magyar Nemzeti Sportcsarnok, amely a magyar nyelvű sportélet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű koncertterem, a Magyar Nemzeti Koncertterem, amely a magyar nyelvű zenei élet legjelentősebb központja.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű színház, a Magyar Nemzeti Színház, amely a magyar nyelvű színházi művészet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű színház, a Magyar Nemzeti Színház, amely a magyar nyelvű színházi művészet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű egyetem, a Magyar Nemzeti Egyetem, amely a magyar nyelvű oktatás és kutatás legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű kórház, a Magyar Nemzeti Kórház, amely a magyar nyelvű egészségügyi szolgálat legjelentősebb központja.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű sportcsarnok, a Magyar Nemzeti Sportcsarnok, amely a magyar nyelvű sportélet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű koncertterem, a Magyar Nemzeti Koncertterem, amely a magyar nyelvű zenei élet legjelentősebb központja.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű színház, a Magyar Nemzeti Színház, amely a magyar nyelvű színházi művészet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű színház, a Magyar Nemzeti Színház, amely a magyar nyelvű színházi művészet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű egyetem, a Magyar Nemzeti Egyetem, amely a magyar nyelvű oktatás és kutatás legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű kórház, a Magyar Nemzeti Kórház, amely a magyar nyelvű egészségügyi szolgálat legjelentősebb központja.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű sportcsarnok, a Magyar Nemzeti Sportcsarnok, amely a magyar nyelvű sportélet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű koncertterem, a Magyar Nemzeti Koncertterem, amely a magyar nyelvű zenei élet legjelentősebb központja.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű színház, a Magyar Nemzeti Színház, amely a magyar nyelvű színházi művészet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű színház, a Magyar Nemzeti Színház, amely a magyar nyelvű színházi művészet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű egyetem, a Magyar Nemzeti Egyetem, amely a magyar nyelvű oktatás és kutatás legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű kórház, a Magyar Nemzeti Kórház, amely a magyar nyelvű egészségügyi szolgálat legjelentősebb központja.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű sportcsarnok, a Magyar Nemzeti Sportcsarnok, amely a magyar nyelvű sportélet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű koncertterem, a Magyar Nemzeti Koncertterem, amely a magyar nyelvű zenei élet legjelentősebb központja.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű színház, a Magyar Nemzeti Színház, amely a magyar nyelvű színházi művészet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű színház, a Magyar Nemzeti Színház, amely a magyar nyelvű színházi művészet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű egyetem, a Magyar Nemzeti Egyetem, amely a magyar nyelvű oktatás és kutatás legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű kórház, a Magyar Nemzeti Kórház, amely a magyar nyelvű egészségügyi szolgálat legjelentősebb központja.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű sportcsarnok, a Magyar Nemzeti Sportcsarnok, amely a magyar nyelvű sportélet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű koncertterem, a Magyar Nemzeti Koncertterem, amely a magyar nyelvű zenei élet legjelentősebb központja.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

A városban található a legnagyobb magyar nyelvű színház, a Magyar Nemzeti Színház, amely a magyar nyelvű színházi művészet legjelentősebb központja. A városban található a legnagyobb magyar nyelvű múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, amely a magyar nyelvű kultúra és történelméről szerezte meg a legteljesebb ismereteket.

reforme у румском атару формирају се потеси: Жировац, Златара, Церије, Вртлог, Шпириденка, Пашиновац, 5. потес, Доњи до, Јеленци, Баруновац, Дражишић, Ливаде, Средњи пут, Содол, Борковац, Стари кудош, Мали кудош, Берак мали, Берак велики, Швајцер. Прве земљишне књиге формирају се и штампају у Вуковару. Формирају се катастарске општине, поседовни листови, бројеви парцела. Врши се комасација, формира путна и каналска мрежа. Последња комасација у румском атару вршена је 1939. године.

ПОТОЦИ РУМСКИ

Поток Кудош Настаје код Врдника спајањем четири изворишна крака чија изворишта су испод била Фрушке горе. Ту се зове велики поток. Тече према југу и код Павловаца односно потеса Кудош, добија ново име. Југозападно од Руме у њега се улива поток Јеленци, а Кудош се улива у Саву на западној периферији Јарка. Током читаве године има воде, а њиме се у Саву одводе румске отпадне воде. Главни ток овог потока укупно је дуг 25,5 километара. Поток Борковац Настаје северно од Руме спајањем потока Јазавца и једног безименог потока. Тече према југу и након 9 километара на јужној периферији Руме улива се у поток Јеленце. Изградњом бране читав горњи део језера је ујезерен. Леви изворишни крај потока Борковац је дуг и настаје од неколико поточића који извиру испод Венца. Поток Јеленце Настаје јужно од Ирига спајањем два мања потока који имају врло разгранате изворишне челенке и допиру испод била Фрушке горе. Тече од Руме према југу, а затим скреће према југозападу и улива се у поток Кудош. Суводоли На подручју града се налазе и два "Суводола" један иде средишњим делом града и зове се "Баруновац". Други поток суводол иде од центра према југу и нема име. Њима не тече вода, осим у пролеће и јесен.

ЈАРАЧКА ПУСТАРА-ФИШЕРОВ САЛАШ ВЛАСНИШТВО ДР. ШАНДОР ФИШЕРА, КРАЉЕВСКОГ ЈАВНОГ БЕЛЕЖНИКА У РУМИ

Када из Руме кренете према Јарку, са леве стране пута из даљине се види трском покривена кућа налик на дворца. То је јарачка пустара, а по власнику је народ звао Фишеров салаш. У току аграрне реформе много је имућних људи купило велике површине обрадиве земље. Било је међу њима чистх земљорадника, а било је и неземљорадника међу којима је био и др. Шандор Фишер. Према намени и унутрашњем намештају ради се о "вили за одмор", која се налазила усред житних поља. Са јужне стране салаша налазиле су се економске зграде. Обрадива земља се налазила у селу Јарак које је у близини, одакле су највише долазили на рад надничари. Често је др. Шандор Фишер говорио "Јарак је моје село". Простор око зграде је био уређен као најлепши парк са тениским игралиштем и зимском баштом. У парку је било засађено око 40 врста разног дрвећа. Стално је на салашу било запослено 5 фамилија (Кираљ, Хорват, Мајорчек и други). За обраду земље било је 50 пари коња, трактор, вршалица, а биле су и штале за 50 крава и свињци за 300

1904. је за ту децу изграђена поред железничке станице "мађарска школа" (подручна). Сличне школе су у Инђији и Срем. Митровици. Као професор мађарског језика записан је Ђуро Мркобрад од 1912. до 1915. године. За време Дунавске бановине, тачније 1924. године, у Руми је постојала и радила Румска мађарска аматерска група, која је имала око 500 чланова. Неговали су песме, игре а имали су и дилетантску групу. Вођа групе био је Романчик Пал, а његова жена Ева је водила женску певачку групу и глумце. Члан са најдужим стажом био је Рајда Тамаћ. Поред Мађара било је чланова Срба, Хрвата, и Немаца. Нису имали свој дом већ су пробе и игранке држали код "Брикса" и у кафанам код Тоше Симића и Јоце Јарчана. Недељом су држали игранке у кафани код "Дојчина". Инструменте су држали код месара Такача, а гостовали су у Инђији и Зрењанину. У току Другог светског рата власти су покушале да организују школу за Мађаре. Званичне пописе о броју Мађара имамо за 1934 када их је било 440 а 1944. године их је било 446.

РУМСКИ АТАР

Прве записе о румском атару имамо 1716. до 1718., када барон Марко Александар Пејачевић формира у Руми управу властелинства. Одобрив је да се атар формира "ходом околом" у трајању 7 сати да би касније одобрио 10 сати хода. Тако је атар имао сат и четврт хода у дужину и три сата у ширину. Први потеси се спомињу Жировац и Беговина. У атару се примењивао трополни систем /угар/жито/кукуруз/. Велики комплекси које је поседовао барон Пејачевић до аграрне реформе, омогућили су стварање пустара као што су биле: Жировац, Ерем, Солнок, Добродол, Јарачка пустара и др. Величина и обим атара временом се није променио. Уситњавањем поседа после аграрне

свиња. На салашу су били фијакери "црни" парадни и "жути" ловачки, као и путнички аутомобил паркиран у кући у Руми са шофером Лајош Гргором. Постојале су коларска и ковачка радионица и млекара, Др. Шандор Фишер је оболео од слепог прева и отишао у Беч на операцију. Тамо је умро и кремиран. Сахрањен је на Римокатоличком гробљу у Руми.

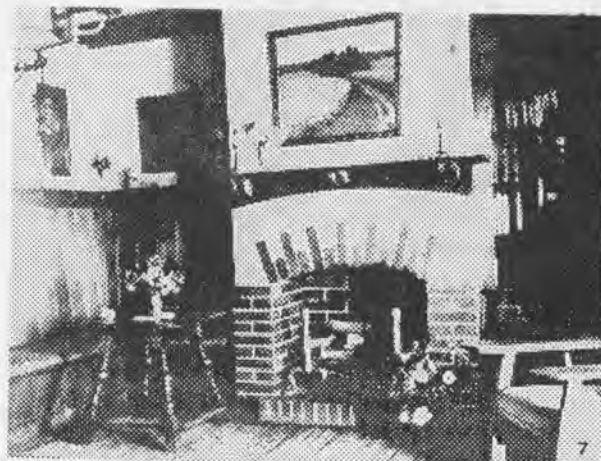
Моја последња воља

При чистој савести и сасвим слободно располажем са својим иметком како следи: За универзалну наследницу именујем моју супругу Јелу рођену Сабљак тиме да њојзи остављам половину мога целокупног иметка у право власности но ипак са ограничењем, да се ту половину имаду урачунати све некретнине, које већ сада стоје на њезином имену и да половину овога

њојзи остављенога иметка имаду иза њене смрти наследити моји ниже наведени наследници у размеру ниже наведеном. Другу половину мога иметка као и половину дела остављеног мојој жени Јели имаду да наследе и остављам моме брату Дру Бели Фишеру сада у Бад Аусее а досада примарни лекар у миру у Осеку у једној половини дакле четвртини целокупнога иметка мојој сестри Илки Вајс из Темишвара у једној четвртини / 1/8 целокупнога односно њиховим законитим наследницима и законитим наследницима моје покојне сестре Вилме Клајн из Темишвара једну четвртину / 1/8 целокупнога/ Наследницима моје покојне сестре Ирме не остављам ништа, јер се налазе у

врло добрим материјалним приликама. Целокупно покућство у стану у Руми /теписи, сребро и т.д./ власност је моје жене Јеле а уколико их је од мене добила немају се у њезин део урачунати. Моји наследници нека исплате на терет целокупнога наследства: Моме дугогодишњем солиситатору Фрањи Груберу трогодишњу плату по могућности у обвезницама ратне штете по

уживају своју апанажу на терет оставштине а гђица Бирнер Паулина у Вахштату месечно 500 динара. Румској сиротињи без разлике вере и народности остављам ратну штету у номинали од 100.000 динара да би се камати годишње на дан моје смрти разделили, а камате ратне штете од ном. 100.000 динара. Рума 30.07.1936. тридесетог јула деветсто и тридесет и шесте године

Наставак моје последње воље од 30.07.1936. Остављам као штипендију сиромашном младићу из мога села Јарак у колико је врло добро свршио основну школу и доброг је владања за учење које ниже пољопривредне школе. Уколико се у некој години такав не нађе имаду се камати придодати главници. Ово је моја последња воља. Рума, тридесетог јула хиљаду деветсто и тридесет и шесте.

Др. Шандор Фишер в.р.

ДОБРОВОЉАЧКИ КРАЈ

На западном делу града, где је некада био парк "Тиволи", налази се добровољачки крај. Ту су у периоду од 1918. године до 1920. насељене породице добровољаца и колониста. Љубазношћу друга Ђуре Трбовића забележени су чланови породица добровољаца и колониста и њихова судбина у току Другог светског рата. Списак се објављује како је аутор забележио.

СПИСАК грађана - Срба, протераних, расељених и интернираних из насеља Тивол у Руми од стране Немачког окупатора у 1941.г.

По наређењу Немаца, 30. 04. 1941 године, у 12 часова, били су постројени, на друму у насељу Тивол у Руми, за протеривање, сви Срби - доровољци и колонисти, који су се доселили, из других крајева Југославије после 1918. године, па их је Други светски рат, затекао као становнике Тивола у Руми.

ДОБРОВОЉЦИ И КОЛОНИСТИ

1. Бабић Стојан, Бабић Ђуро - унук, био у партизанима 1941-45.
2. Бабић Стојан, Савета (супруга), Славко (син), Петар (син), Милка (сестра),
3. Беара Лука, Цвита (супруга), Душан (син), погинуо као партизан 20.08.1941. год. код Прњавора у Мачви, у борби са Нецима, Влада (син), Тодор (син), остао у Срему.
4. Божић Илија, Савета (супруга), Ђока (син), Милан (син), Мара (кћи), Стана (кћи).
5. Видовић Стојан, Милица (мајка), Мара (супруга), Светомир (син).
6. Видовић Лука, Сока (супруга), Бранко (син), Живојин (син).
7. Видовић Влада, Олгица (кћи), Маша (сестра).
8. Вујић Анте, Боја (супруга), Анђа (сестра).
9. Глувајић Љубомир, Милица (супруга), Љубомир (син), Лаза (син), Ђока (син), Мара (кћи), Стана (кћи), била у партизанима 1944-45.
10. Дабовић Васо, био у партизанима 1941-42, Мила (супруга).
11. Елез Аћим, добровољац из Француске, Роса (супруга), Блажо (син), Влајко (син), погинуо као партизан 1944. год. код Купинова у Срему, Душанка (кћи), Анђелија (кћи).
12. Елез Максим, добровољац из Америке, Кристина (супруга),
13. Курчубић Светозар, Катарина (супруга), Милан (син), Славко (син), Јулка (кћи).
14. Малобабић Петар, Марија (супруга), Ђуро (син), Вујо (син), Михајло (син), Светозар (син), Милка (кћи), Љубица (кћи), Евица (кћи), Ана (кћи), Нада (кћи).
15. Милошевић Крста, Ружа (супруга), Миладин (син), погинуо у ослобођеном Ужицу у трезорима од непријатељске диверзије у јесен 1941. год., Срба (син) и Невена (кћи), отишли у Херцеговину.
16. Милошевић Петра, Митар (супруг), добровољац из Америке, умро у Руми 1938. год., Момир (син), Боса (кћи), Коса

(кћи), Јелена (кћи).

17. Милошевић Вујадин, добровољац из Аустроугарске, Љубица (супруга), Божа (син), Милорад (син), Милена (кћи).
18. Милићевић Гаврило, добровољац из Аустроугарске, Радојка (супруга), Бранко (син), Ђурђинка (кћи), Мирјана (кћи), Милена (кћи), Вера (кћи).
19. Слијепчевић Симо, добровољац из Русије, одликован Карађорђевић звездама, Тодора (супруг), Душан (син), погинуо као политички комесар чете 28.12.1941. год. у борби с четницима с. Јевремовац код Шапца, Аћим (син), пилот БЈВ, Љубица (син), Новак (син), Љубица (кћи).
20. Слијепчевић Новак, Милева (супруга), Момчило (син), Радојица (син), Вера (кћи).
21. Симић Бора, Јела (супруга).
22. Симић Раде, Калуђер, Нићифоровић Љубица (супруга).
23. Ступар Душан, Стана (супруга), Милан (син), Милица (кћи), Јелка (кћи).
24. Томић Петар, Јелена (супруга), Иван (син), био у партизанима од 1941-42. год., Јова (син), Босиљка (кћи) и Косара (кћи), отишле у Црну Гору, Витосава (кћи), Јована (кћи).
25. Трбовић Милан, добровољац из Аустроугарске, Милица (супруга), Ђуро (син), Партизан 1941-45. Потпуковник у пензији и Пуковник у резерви. Носилац "Партизанске споменице 1941." Два пута рањаван. Радован (син), Цвета (кћи), била у Партизанима 1944-45. Марица (кћи), Нада (кћи).
26. Трбојевић Раде, Марица (супруга), Милан (син), Гавро (син), Живка (кћи), Вера (кћи).
27. Цветичанин Стојан, Анђа (супруга).
28. Момић Илија, добровољац из Аустроугарске, Марта (супруга), Светозар (син), Интерниран 1941. год. у Немачку и убијен, као присталица НОБ-а, Милован (син), Даница (кћи), Зорица (кћи), Илија је изузетак. Дао неком Шваби даске и отерали га у село Јазак

Сви наведени протерани су у Србију, сем Момић Илије наведеним под бројем 28. Мало касније дошао је ред и на оне, који су били остали. Њих су раселили по Срему. Бојали су се, да нису од ових "опасних Срба" - како су их тада популарно звали - примили превише "патриотизма". Тако је овај западни део града звани "Тивол" био очишћен од Срба. У њихове домове и станове, одмах су се уселиле домаће швабе, чије је претке у ове крајеве колонизирала још Марија Терезија 1746-48. год. И после проведених 198 година у туђини Хитлер их је вратио у завичај 1944. године.

II

РАСЕЉЕНЕ СУ ПОРОДИЦЕ НОСИЛАЦА ДОМАЋИНСТВА

1. Аврамовић Стеван,	16. Козлица Петар
2. Бајић Раде,	17. Којић Срета
3. Беретић Стева,	18. Кордић Јова
4. Вученовић Лука,	19. Куруц Милан
5. Вученовић Петар	20. Ланцош Јоца
6. Вукмировић Жика	21. Митровић Миша
7. Вучковић Жика	22. Раца Обрад
8. Васиљевић Лазар	23. Радомировић Живко
9. Дробац Лука	24. Репарски Сретен
10. Есаповић Милица	25. Сибинчић Баја
11. Јанковић Љубо	26. Столић Божа
12. Јекић Душан	27. Станковић Спаса (супруг Илија у заробљеништву)
13. Јовић Мара (супруг Јова у заробљеништву)	28. Недељковић Петар (стрелан као таоц у Руми)
14. Јовичић Срета	
15. Клавговић Стеван (Сиканови)	

III

ИНТЕРНИРАНИ У ЛОГОРЕ

1. Бућан - Дачић Никола, интерниран у логор Јасеновац, Ката (супруга) у логор Јасеновац, Душан (син) у логор Јасеновац, Ђорђе (син), у логор Јасеновац, Мара (кћи), у логор Јасеновац, Стана (кћи), у логор Јасеновац Јован (син), сви су тамо спроведени 1941. год. и поубијани, сем Стане која је преживела. Сина Јована нису могли ухватити као руководиоца НОБ-а у овом делу Срема. Исти је носилац "Партизанске споменице" и партијски функционер.
2. Момић Светозар - Цветко, као сарадник НОБ, интерниран у Немачку и убијен 1941. године.
3. Јовановић Раде, као присталица НОБ, 1941. године интерниран у Немачку и тамо убијен.

Од свих наведених, нарочито добровољци су већ били зашли у године, док колонисти и остали мање. То су њихови синови и кћери учествовали у НОБ, што приказујем за све из овог списка.

СТАТИСТИКА

Добровољца било.... 8	Син и кћери учесници НОБ.... 5
Погинуло..... 2	Ратни војни инвалиди..... 1
Колониста је било.. 20	Учесници НОБ..... 5
Погинуло..... 1	Ратних војних инвалида..... -
Жртва фашистичког терора..... 1	Интернираних у логоре..... 8
Убијено у логорима.. 7	Преживело..... 1
Стрељани као таоци.. 1	Расељених лица било..... 28

За сва расељена лица, чланове њихових породица, није било могуће прикупити све податке, као за добровољце, колонисте и интернирце, за које су подаци тачни. У списку су наведени сви који су страдали из насеља Тивол у Руми године 1941. у време Немачке. Било је и оних које окупатор није дирао. Овај списак сам саставио из три дела и то: Прво прогнани, друго расељени и треће интернирани. Као четврти део је закључак приказан статистиком и бројкама.

ОД АУТОРА

Податке о нама протераним (избеглицама), расељеним и интернираним, почео сам прикупљати још од 01.08.1968. год. са извесним прекидима. Ови подаци су ДОКУМЕНТ, о народу оног времена, који је учествовао у НОБ, према својим могућностима и условима. Био је изложен геноциду - уништењу од немачког окупатора. Патриотизам и традиција о слободи, била је та снага, која је давала морал и веру у победу.

Оригинал ових докумената је код мене. Користити га може само онај коме ја дозволим. Овај документ заштићен је Законом о ауторском праву Југославије, односно СР Југославије

У Руми, 03.10.1993. године Ђуро Трбовић

РУМСКИ ВАШАР

Прве податке о румском вашару имамо у "слободници" барона Марка Александра Пејачевића 1749. године када је Румљанима дозволио четири вашара годишње. Били су то: "Тривунски вашар", "Цветни вашар", "Петровски вашар", "Миољски вашар".

9

Вашари су се одржавали у граду, али два дана пре свеца чије име носе, на простору од "Лукића" до "Змај Јовине школе", лева и десна страна. Формирањем "старог вашаришта" решено је питање паркирања запрежних кола. У граду су постојала "свратишта" у која су се смештали људи и кола, пошто се на вашар долазило дан раније. На простору од "Лукића" до "пејачевићеве гимназије" продавало се воће и поврће из корпи, а касније су посатављене прве тезге "бугарке". Пијачни дан био је субота. Пре Првог светског рата формира се ново вашариште на простору "кевина-бара"- "клантери". Године 1957. са четири годишња вашара прелази се на отварање вашара "прве среде после првог у месецу", да би се данас вашар одржавао сваког трећег датума у месецу. Вашар је увек трајао један дан.

10

11

12

ПЛЕМСТВО РУМСКО

Најдуже су у Руми трајале баронско-племићке породице Пејачевић и Јанчио.

Барони Пејачевић

О породици Пејачевић која се спомиње још 1365. године и траје све до 1941. године у Мадриду, написано је много студија. Најзначајнији румски барон је свакако барон Марко Александар Пејачевић рођен 1694. године, а умро 1762. године. Нема података да се и један члан породице Пејачевић родио или пак сахрањен у Руми. Познато је да су они живели у Печују, Осјеку и Нашицама. У Руму су долазили повремено да би обилазили управу властелинства чији је равнатељ био Марко Пургар. Опредељење аутора је да се забележе материјална и духовна добра која су Пејачевићи оставили Руми.

1. Пејачевићева гимназија грађена од 1776. до 1779. године у којој је смештен Музеј.

2. Римокатоличка црква Св. Крижа грађена од 1811. до 1813. године изградио је барон Иван Непомук - Пејачевић

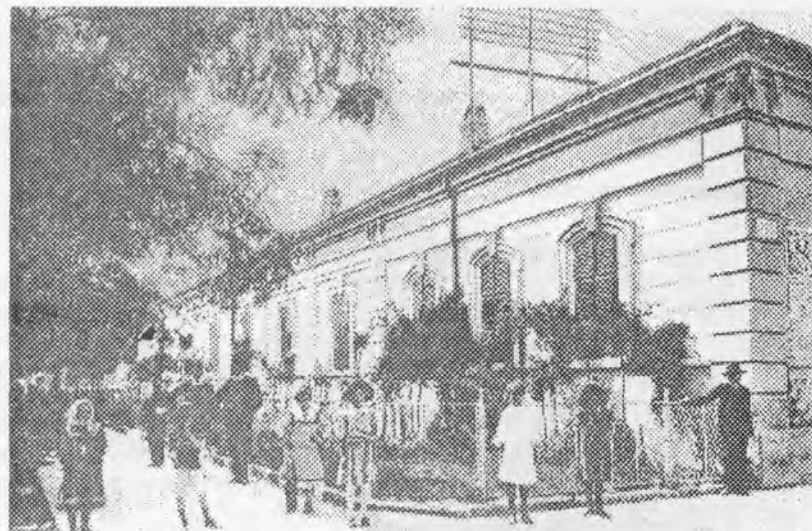
3. Петров двор, узорно имање које је трајало од 1895. до 1926. године када је аграрном реформом престало да постоји властелинство, а касније је то Остојићев салаш.

4. Пејачевићев двор (управа властелинства) на центру града које је срушено да би се направио градски трг.

5. Мапе старе и нове Руме из 1733. године.

13

14

15

ПРЕГЛЕД ПЛЕМИЊКИХ ПОРОДИЦА У СРЕМСКОЈ ЖУПАНИЈИ ОД 1700 ДО 1918

С) Srijemska županija

Anastasijevich	Andreovich
Avakumovich	Baich
Balogh	Borishevics
Brnjaković	Brodanovics
Bubanovics	Butkovich

Delivuk
Eltz
Fratritsevics
Jancso
Jovich
Kluinovics
Lovrencsich
Mihajlyevich
Millenkovich
Miroszavlyevics
Odescalchi
Paulekovics
Prelia
Rankovics
Samphir
Simeonovics
Stojcsevich

Ebner
Frank
Illics de Zorlensnik
Jellencsich
Kiss
Kovacs
Madarasz
Mikovics
Milutinovics
Novics
Ostoich
Pohr
Radoszavlyevics
Rogulich
Secsuacz
Staniszavljevich
Xivanovics

21

22

ПЛЕМИЋКА ПОРОДИЦА ЈАНЧО

Према подацима, које је аутору дао на коришћење Ладислав племенити Јанчо рођен у Руми 1933. године, породица Јанчо је мађарског порекла и дошла је у Руму почетком прошлог столећа из Сота. Први је у Руму дошао Стјепан Јанчо син од Нилоке Јанчо и Франциске Латиновић. Њихово племство датира још од 1625. године. Навешћемо чланове породице Јанчо за које имамо података да су везани за Руму.

17. JANCZO (JANCO)

18

U poluokruglom plavom štitu na zelenom podnožju nalazi se crveno odijevan ratnik s krivošijom o pojasu, lijevom rukom zgrabio je zlatnog lava za vrat koji skače prema njemu, dok desnicom drži zlatno koplje s vrhom prema van.

Nakit: iznad štita kaciga sa zlatnom krunom iz koje raste zeleno stablo na čijem je vrhu šljem.

Plašt: s desne strane plavo-zlatni, a s lijeve crveno-srebrni.

Plemstvo: Plemstvo je podijelio kralj Leopold I u Beču 24.04. 1700. god. Juriju, ženi mu Ani kao i djeci im Franji, Stjepanu, Katarini, Mariji i Jelisavi. Iz ove obitelji spominje se Emerik Jancso prisjednik srijemske županije. Plemstvo je proglašeno u srijemskoj županiji 1772. godine za vrijeme Mirka Janka.

Ladislavus M. von Jancso

19

Rua Sebastiao Cabot 467
05608-010 Sao Paulo, Brazil
vox 55 11 211.1186 fax 55 11 521.

Sao Paulo, November 25, 1993

20

Стјепан Јанчо рођен 09.03.1804. у Соту. Био је судија у Руми и члан Мађарског парламента, а био је и активан у школском животу Руме.

Коломан Јанчо рођен у Руми 04.04.1846. године. Био је градоначелник Руме 1869. године, и велепоседник.

Никола Јанчо рођен 21.03.1884. у Руми. Био је судија у Руми, а његов син Ладислав био је јавни бележник у Руми.

Ладислав Јанчо рођен 04.12.1875. у Руми. Краљевски јавни бележник и до 1918. године начелник Руме, а његови синови Стјепан Јанчо (адвокат) и Никола Јанчо (адвокат) у Руми су завршили велику матуру, а после тога правни факултет. Од породице Јанчо сем Ладислава још је остала госпођа

Марија фон Параг која живи у Салибургу у Аустрији.

Стара кућа породице Јанчо налазила се на углу улице Груберове и Главне и позната је као "монопол" у којој су били финанси и стовариште дувана. Кућа је срушена после Другог светског рата. Нова кућа се налази у Ивановој улици и у њој је сада музичка школа. Чланови породице Јанчо углавном су били правници - судије и адвокати. Посеђовали су салаш и земљу у Малим Радињима у потесима Петровчић, Јарак, Брестови и Бугарско поље.

21

22

ЦИГАНСКИ КРАЈ

На крају Содола према лејама са леве стране прво се налази на кућу чика Јове Јовановића једног лепог и високог Цигана. Мала кућица, коју низ руду и жута лепа кола, а поред њега на "федер сицу" увек је седела лепо и шерено обучена његова жена. Викао је "старо гвожђе купујем" идући кроз румске сокаке. Знао је све славе на брегу и први ишао да честита са својим баспримом. Куће су поређане једна поред друге на малим плацевима из којих је и лети и зими ишао дим, а ноћу су из малих прозора чкиљиле лампе. Идући према лејама у сећању житеља овог краја остале су запамћене породице разних националности које су ту живеале Од наших Цигана ту су породице Слободана Милошевића - Слободе, једног наочитог Цигана контраша, затим породице Станка Јовановића који је вечно на леђима вукао бас. Висок и мршав тих човек чија су деца Миле - басиста и Дуле - виолиниста наставили очеву традицију. Ређају се куће Ђуре Коре, баба Анке Кликићке, Мила Јовановића, Артић Ивана и Марјана, Циган Цвеје, Виђаза па Стеве Ришкова, па онда долазе леда Ришко, Ана Гујоро, Душко и Дакица, Рада и Шујка, Илија Кнез (цигански

23 Буда добар баспримаш и англес, чију је традицију наставио његов син Цвеја свирајући армунуку. Међу румским Циганима најпознатији музичар је свакако био Пајица Милошевић са својим оркестром који је свирао и у хотелу "Адлер". Остало је само неколико малих кућа које подсећају на део града који се звао "Кол Цигана".

ФОТОГРАФСКЕ РАДЊЕ

Налазећи се на раскрсници путева са развијеном трговином и занатством, било је нормално да постоје и фотографске радње, које су увек

биле као декор малих варошица. Поготово у космополитском граду какав је била и остала Рума са пуно догађаја, друштава и све је то требало снимити и забележити. Најстарија фотографска радња је била код "Фирста" који је занат изучио у Будимпешти. Радња је била у главној улици, поред које је био биоскоп "Аполо". Имао је и фотографски атеље и у Врдику. Радњу су касније преузели "Ханга" и "Ходина".

Забележени су и фотографи "Хејна" и "Милер".

Између два рата радио је као фотограф 'Коча Ванђеловић који је био добар сликар, собосликар и фирмописац.

29 Најдуже је радњу имао чика Сетева Бурнаћ који је у Руму дошао из Славонског Брода. Изучио је занат у Бечу, Пешти и Прагу. Мали и сувоњави чичиша са апаратом на постољу и француском капом забележио је многе историјске догађаје у Руми. После другог светског рата био је дуго једини фотограф у граду. Атеље му се налазио у дворишту једне мале куће у главној улици. Да би се сватови сликали морали су долазити у атеље.

СТРВОДЕРНИЦА-ШИНТЕРАЈ

Велики број стоке, који је био у Руми, условио је од трговишта да се изгради и стрводерница. На месту званом "Јеје", на крају Содола, 1805. године ископане су две јаме и изграђена кућа за стрводере.

Из докумената се види да се као прва стрводерка спомиње Елизабета

Бајер која је 1832. године имала плату од 40 форинти годишње. Касније је тај частан посао радио чика Фрања из Винковаца и његова супруга, а између два рата и после чика Стева Јаковетић.

Поред ношења угинуле стоке (коња, говеда и свиња) за шта су имали кола са три точка, хватали су и псе луталице. За то су имали бела лимена кола која је вукао коњ, а псе су хватали жицом. Пси су одвођени у кавезе и чувани три дана да би власници могли да их преузму уз накнаду. Чистили су и сенгрупе (ноћу) буретом. Из две велике јаме вађене су кости које су продаване фабрикама туткала. Коже су продаване румским Јеврејима који су имали откупне магацине за кожу.

ЦЕДУЉАРНИЦА

На месту новог вашаришта, који се зове "Кевина бара", подигнута је зграда за потребе преког суда. Када је 1881. године укинута Аустријска војна

31

граница (крајина) у овом делу Срема, харале су наоружане банде које су пљачкале и убијале.

Сремска жупанија је, да би стала на пут пљачкама и убиствима донела одлуку да се формира Преки суд. И у новембру 1884. године почео је преки суд са радом. Источно од зграде цедуљарнице, део атара се зове вешала што се може повезати са радом суда.

Између два рата и после Другог светског рата, у згради је била градска вага и канцеларија за преношење пасоша - цедуљарница.

ВРШАЋЕ МАШИНЕ

"Иде шором машина подигла се прашина". Пре него што су уведене вршаће машине у употребу вршидба се обављала гажењем стоке по пожњевеном житу. Појава вршаћих машина изазвала је велико убрзање и хуманизацију човековог рада. У народу су се за вршаће машине користили у почетку следећи изрази: Гвозденица (парњача - трактор), Дрвеница (дреш),

32

Леватор (елеватор за сламу), Дизалица (винт)

Биле су то машине из Мађарских и Немачких фабрика: Хофер (хоферица), Ланц, Ханомаг, Маваг. Локомобиле (парњаче), које су дуго терале вршаће машине, имале су своје бројеве по величини: 4, 5, 6, 7, 8, 10, а за погон су користиле сламу или фашину, самоходне, или вожене. Најпознатија је била парњача "Мађарица 5" која је носила плочу на којој је писало име фирме:

M.K. ALLAMVASUTAK

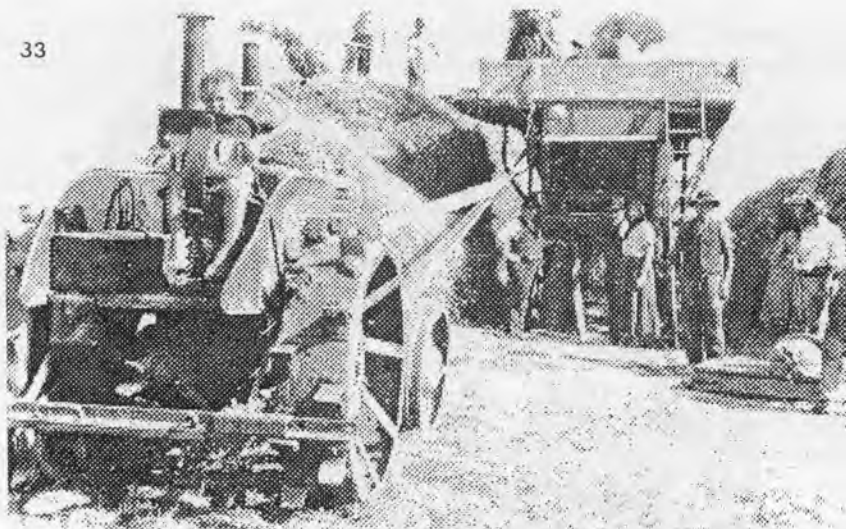
GEPCYARA

BUDAPESTEA

Произведена 1903. године, код неких домаћина радила је све до после Другог светског рата. За рад са вршаћом машином формирало се друштво на челу са капарашом. Погодба је била 10,5 са друштвом или 6,5 са газдином мобом. Друштво је бројало од 16 до 18 чланова распоређених на радна места и то:

1. Машиниста (1 до 2 човека),
2. Рањач (1 човек),
3. Џакароши (2 до 4 човека),
4. На плеви (2 човека),
5. Камарашни (4 човека),
6. Снопароши (4 човека),
7. Секачи ужади (1 човек).

Од гувна до гувна, кроз улице на радост домаћина и деце премештала се вршаћа машина. Код деце која су се обично свађала и мирила била је позната узречица "нећеш доћи код нас кад буде вршила машина". Обавезан је био доручак (сир, парадајз, сланина и фришак хлебач). А већ је било и ракије дудињаре која се "ладила" у ведру у бунару. За ручак је био

обавезан гушчији паприкаш са резанцима. Седело се на цаковима.

Власници вршаћих машина у Руми били су по сећању: Стеван и Јаков Галар (Миша Кун), Дрејер, Мита (барањан), Гавриловић, Паулика Лутер, Гергељ Јанош, Стеван Топаловић, Чолак, Ђорђе Аднађевић, Нагл Сепика, Купек, Пајшл Франц, Бенчић, Вашаш. После парњаче највише је био цењен трактор "Ланс Булдог" канцаш који се палио лет лампом и крпом на курблу (волан).

Гладно гувно

Испред куће у Јеленачкој улици постављена је била вршаћа машина која је вршила жито донесено са њиве и то по правилу само један воз. Требало је жито за мељаву јер је понестало прошлогодишњег брашна.

МАЛЕ ЗАНИМЉИВОСТИ ИЗ РУМЕ

Кућна имена румских породица (трећи део) Шурјакини, Добошари, Развалини, Сиканови, Цицурићи, Лармини. Надморска висина 110 метара. Географска ширина 45 степени. Географска дужина 19 степени и 50 секунди. Просечна годишња количина падавина 630 и 701 мм. Континентална клима. Величина румског атара 68,1 Км квадратних.

КАКО ДОЋИ ДО ДОКУМЕНАТА

Ово питање ме сваки дан неко пита. Истраживати прошлост је интересантан посао. Ја не идем у архиве, понешто прочитам из књига о Руми а имам све што је написано и објављено. Највише разговарам са старим људима, стрпљиво их слушајем и одмах бележим. Пењем се по таванима, дописујем се са људима некадашњим становницима овога града. Мора се имати и доста среће. Морам се захвалити једном броју људи који су ми помогли да дођем до грађе, или су својим причама помогли да сачувам део прошлости нашег града. Бенку, чика Николи Дрошцу, Рајку Рогоићу, Срети и

чика Бошку Соврићу, Бати Карашу, Сави Шокину, Олгици Живанковици, чика Бранку Мајсторовићу, Мити Брици, Озрену Милеуснићу, Ђури Трбовићу, Хугу Роту, Емилу Таерхауфу, Ланг Ђурики, Евалду Серџацу, Миши Куну, Кири, Браци, Чика Пери Максимовићу и Буци, Мири и Бори Мирковићу, Тетка Јеши, Тетка Савети, Васи Попају, Шапи Панићу, Живојину Барањцу, Туни Унтербергеру, Професору Богдану Рајаковцу, декану Бошку Радиелевићу, Архијерејском намеснику Ивану Којићу, протама Петру Кашићу и Јовану Јовичићу захваљујем се на подршци и разумевању. Посебно се захваљујем његовом преосвештенству Епископу Сремском господину Василију. Члановима моје породице хвала на разумевању и подршци.

Боле

ПОДАЦИ О ОБЈАВЉЕНИМ СЛИКАМА И ДОКУМЕНТИМА

1. Стара мапа сремског подручја
2. Мађарска играчко-певачка група у Руми пре Другог светског рата
3. Оригинални текст о раду мађарског играчко-певачког друштва у Руми, 1926.
- 4.-7. Екстеријер и ентеријер летњиковца др. Шандора Фишера (Фиширов салаш)
8. Албанска споменица Његовог Височанства Александра првог (16.10. 1938.)
9. Део плана града са старим и новим вашариштем
10. Последња трошаринска кућица у Краљевачкој улици (1993.)
11. Центар Руме у време вашара
12. Пијаца са првим тезгама тзв. "бугарке", на центру Руме испред куће "Лукића"
13. Пејачевићева гимназија (данашњи Музеј) и црква Св. Крижа,

оставштина барона Пејачевића

14. Пејачевићев двор зграда је била у центру града (градски трг)
15. Центар Руме са зградом "Конвикта" (срушено 1911.)
16. Двор Пејачевића, пре 2. светског рата Српски дом, после рата кафана "Јединство"
17. Зграда "Каракашевић", садашња зграда Службе платног промета
18. Грб племићке породице Јанчо
19. Меморандум Ладислава Јанча
20. Кућа породице Јанчо (садашња музичка школа)
21. Новински оглас објављен у новинама "Радикал" у Руми, 06.02.1909.
22. Сумарни катастар велепоседа у Славонији од 18 до 20 века
23. Цигани Станко, Слобода и Јова на свадби код Кршедолаца
24. Циган Тоша са синовима Перицом и Жарком
25. Циган Дуда са баспримом
- 26, 27, 28. Куће из циганског краја
29. Рекламни оглас фотографа Виктора Фирста
30. "Шинтерај"
31. Цедуларница и зграда Преког суда (вешала), саграђена 1884.
32. и 33. Вршидбе на гувну
34. Мајпан испред Хрватског дома, 15. мај 1930 или 1932.
35. Продавница трговца Богданов Митра
36. "Сокол" Рума, 1930
37. Фудбалери "Спарте" из Руме, 02.06.1930.

СПОНЗОРИ:

Радио "СРЕМ" Рума	"ВОДОВОД" Рума
Скупштина општине Рума	"БРАЦАНОВИЋ ПРОМЕТ" Рума
"ИНТЕРКОП" пред. за трговину	Сазданић Живан Рума
"РУСТ" пред. за саобраћај и туризам	"ИНГРАП"
"МЕСОПРОДУКТ" бл. М. Михајловић	"РУКОМЕРЦ" Рума
дд "РУМАПЛАСТ" Рума	"КАРАВАН" Богатић
ЕЛЕКТРОДИСТРИБУЦИЈА Рума	"БОРОВИЦА" Рума
ДД Фабрика кожа Рума	"ПЛАН" Рума
"САВА КОМЕРЦ"	"ПРОЛЕТЕР" Рума
ВОЈВОЂАНСКА БАНКА дд Н. Сад	"МЕДИА - КОМЕРЦ"
централа Ср. Митровица	"ФЕНИКС" Рума
Фонд за грађевинско земљиште Рума	"КОМЕКС" пред. за трговину и туризам

Из прошлости Руме	4
Записи о румским Мађарима	7
Румски атар	8
Потоци румски	9
Јарачка пустара - Фишиеров салаш	9
Добровољачки крај	12
Румски вашар	16
Племство румско	19
Цигански крај	23
Фотографске радње	25
Стрводерница - шинтерај	25
Цедуљарница	26
Вршаће машине	26
Мале занимљивости из Руме	28
Како доћи до докумената	29